

Utbildningsutskottets betänkande

1982/83:36

om sysselsättningsskapande åtgärder inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:150 bil. 2)

ÅTTONDE HUVUDTITELN

Propositionen

Regeringen har i proposition 1982/83: 150 bilaga 2 (utbildningsdepartementet)

dels under punkt D 2 (s. 1–2) föreslagit riksdagen att till Länsskolnämnderna för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i proposition 1982/83: 100 bilaga 10, anvisa ytterligare förslagsanslag av 1 000 000 kr.,

dels under punkt D 18 (s. 2–5) föreslagit riksdagen

1. att godkänna vad som i propositionen har förordats om högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning,

2. att till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i proposition 1982/83: 100 bilaga 10, anvisa ytterligare förslagsanslag av 32 000 000 kr.,

3. att bemyndiga regeringen att vid behov göra omfördelningar av resurser från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning i enlighet med vad som har förordats i propositionen,

dels under punkt D 27 (s. 5) föreslagit riksdagen att till Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. för budgetåret 1983/84, utöver vad som föreslagits i proposition 1982/83: 100 bilaga 10, anvisa ytterligare förslagsanslag av 9 000 000 kr.,

dels under punkt F 4 (s. 5–6) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen har anförts angående bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.

Motionerna

1982/83: 2424 av Kerstin Göthberg m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens hemställan om ytterligare 1 milj. kr. i förslagsanslag till länsskolnämnderna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stimulansbidrag.

1982/83: 2429 av Björn Samuelson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om att tvååriga yrkesinriktade linjer i gymnasiet förlängs till tre år.

1982/83: 2432 av Ola Ullsten m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

14. att riksdagen beslutar att yrkesintroduktion skall finnas kvar enligt tidigare villkor,

15. att riksdagen avslår regeringens framställan om 1 milj. kr. till länskolnämnderna,

16. att riksdagen begär att regeringen ger skolöverstyrelsen i uppdrag att utvärdera ungdomsplatsernas utbildningsinslag,

17. att riksdagen beslutar om stimulans till lärlingsutbildning enligt vad som anförs i motionen,

18. att riksdagen beslutar anvisa 32,4 milj. kr. till grundläggande högskoleutbildning för att öka antalet nybörjarplatser i högskolan läsåret 1983/84 med 3 380 platser utöver vad regeringen föreslagit,

19. att riksdagen anvisar 20,5 milj. kr. till 1 000 platser i gymnasieskolan,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samarbete om yrkesutbildningen.

1982/83: 2433 av Per Unckel m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1982/83: 150 bilaga 2 utom vad avser punkt D 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor hemställer 1 och 3,

2. att riksdagen bemyndigar regeringen att för budgetåret 1983/84 utnyttja finansfullmakten för att täcka de extrakostnader som uppkommer för driften av gymnasieskolor som följd av ökade insatser för olika former av påbyggnadsutbildning.

Utskottet

Riksdagen har nyligen beslutat om åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar och anvisat medel för verksamheten (prop. 1982/83: 100, UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311). Beslutet innebär bl. a. att den hittillsvarande verksamheten med yrkesintroduktion ersätts av ett system med ungdomsplatser med utbildningsinslag. I syfte att förbättra möjligheterna att anskaffa ungdomsplatser framför allt inom näringslivet föreslår föredragande statsrådet nu i proposition 1982/83: 150 att länskolnämnderna skall få särskilda medel för att de till de regionala planeringsråden skall kunna knyta tillfällig personal, rekryterad från arbetslivet, med huvuduppgift att under en övergångsperiod om en till två månader skaffa fram nya ungdomsplatser. För ändamålet begär regeringen under anslaget Länskolnämnderna, utöver vad som föreslagits i proposition 1982/83: 100 bilaga 10, ytterligare förslagsanslag av 1 000 000 kr.

I motionerna 1982/83: 2424 (yrkande 1), 1982/83: 2432 (yrkandena 14 och 15) och 1982/83: 2433 (yrkande 1 i denna del) avvisas regeringens förslag. Motionärerna framhåller att verksamheten med yrkesintroduktion har varit framgångsrik och att den därför bör fortsätta enligt villkor som har gällt hittills. Vidare ses en fortsatt verksamhet med yrkesintroduktion av motionärerna som det bästa sättet att möta de problem som följer av en befarad brist på ungdomsplatser under den kommande hösten. Att under en eller två månader knyta tillfällig personal till de regionala planeringsråden är enligt motionärerna ingen förutsättning för att kunna anskaffa flera ungdomsplatser.

Som framgår av det föregående har utskottet tidigare under innevarande riksmöte behandlat frågan om åtgärder inom ramen för kommunernas uppföljningsansvar. Utskottet avstyrkte då motionsledes framförda förslag om att fortsätta verksamheten med yrkesintroduktion och anslöt sig till regeringens förslag såvitt avser den principiella uppläggnings- och uppföljningsåtgärderna (UbU 1982/83: 21 s. 38 ff.). Statsbidrag för yrkesintroduktion borde inte utgå i fortsättningen annat än inom ramen för övergångsbestämmelser som ger visst utrymme för att enligt hittillsvarande statsbidragsregler efter den 1 juli 1983 fullfölja redan påbörjad yrkesintroduktion. Med hänvisning till detta tidigare ställningstagande, som riksdagen följde, avstyrker utskottet de i förevarande sammanhang aktuella förslagen om fortsatt verksamhet med yrkesintroduktion. Utskottet ansluter sig till föredragande statsrådets uppfattning att möjligheterna att anskaffa ungdomsplatser framför allt inom näringslivet bör förbättras. Riksdagen bör därför, utöver tidigare beviljade medel, med bifall till proposition 1982/83: 150 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr. till Länskolnämnderna för budgetåret 1983/84 och därjämte avslå motionerna 1982/83: 2424 yrkande 1, 1982/83: 2432 yrkandena 14 och 15 samt 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del.

Utskottet tar i detta sammanhanget upp yrkande 16 i motion 1982/83: 2432. Motionärerna begär att regeringen uppdrar åt skolöverstyrelsen (SÖ) att utvärdera ungdomsplatsernas utbildningsinslag. Enligt motionärernas uppfattning har innehållet i utbildningsinslagen angivits alltför vagt i de beslut som har fattats om ungdomsplatserna. Mot bakgrund av att endast 0,5 veckotimmar per elev beräknas till utbildningsinslagen och att de inte är obligatoriska är det enligt motionärerna angeläget att noga följa i vilken utsträckning utbildningsinslagen faktiskt kommer till stånd samt vilken omfattning och vilket innehåll de har.

Vid behandlingen tidigare under innevarande riksmöte av frågan om åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar utgick utskottet från att den nya verksamheten följs upp kontinuerligt och att ansvariga myndigheter vid en utvärdering av erfarenheterna bl. a. beaktar ett antal frågor som motionsledes hade aktualiserats vid ärendets behandling i utskottet (UbU 1982/83: 21 s. 39). Mot bakgrund härav anser utskottet att ett särskilt

uttalande av riksdagen om utvärdering av ungdomsplatsernas utbildningsinslag inte är påkallat, varför motion 1982/83: 2432 yrkande 16 avstyrks.

Mot bakgrund av den svåra situationen på arbetsmarknaden för ungdomar i åldrarna 18–20 år tar föredragande statsrådet upp frågan om vilka möjligheter som finns att genom insatser inom utbildningssystemet underlätta ett inträde på arbetsmarknaden för dessa ungdomar. I detta syfte föreslås i propositionen satsningar på olika slag av kompletterande utbildningar, bl. a. högre specialkurser. Föredragande statsrådet förordar en utökning av ramarna för gymnasieskolan med 2000 årselevplatser budgetåret 1983/84, vilka särskilt avdelas för olika former av påbyggnadsutbildning. För denna ökning av antalet platser föreslår regeringen att 28 milj. kr. anvisas under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor och 9 milj. kr. under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. Stimulansbidraget om 6000 kr. per nyinrättad och utnyttjad plats inom gymnasieskolans sektor för industri- och hantverksyrken bör enligt förslaget i propositionen få utgå även vid nu berörda utbildningar i de fall de hör till denna sektor. För detta beräknar föredragande statsrådet 4 milj. kr. under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor. De ifrågavarande utbildningarna bör även kunna anordnas inom kommunal vuxenutbildning, där så är lämpligt. För att få bästa effekt av anslagna medel föreslår föredragande statsrådet vidare att resurser i viss utsträckning bör kunna föras över från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning, om det visar sig att gymnasieskolan inte kan fylla kvoten på 2000 platser och om samtidigt den kommunala vuxenutbildningen har kapacitet för att ta emot fler arbetslösa ungdomar. Regeringen begär riksdagens bemyndigande att medge en sådan omfördelning.

I ett antal motioner framförs yrkanden om förändringar i regeringens förslag och förslag om ytterligare åtgärder.

Enligt motion 1982/83: 2432 är det mycket osäkert hur många av de i propositionen föreslagna platserna som kan komma att utnyttjas. Motionärerna tvivlar på att tiden medger det förarbete som är nödvändigt för att ifrågavarande utbildningar skall betraktas som fullgoda. Mot bakgrund härav anser motionärerna det realistiskt att anta att endast 1000 platser kommer till stånd och föreslår en halvering av den i propositionen föreslagna utökningen av ramarna för gymnasieskolan (yrkande 19 i denna del). I motion 1982/83: 2424 anförs att de föreslagna påbyggnadsutbildningarna ofta är av den karaktären att de helt eller delvis kan anordnas som inbyggd utbildning eller lärlingsutbildning. Enligt motionärernas mening bör i samtliga dessa fall stimulansbidrag kunna utgå (yrkande 2).

Utskottet är medvetet om att det i ett reguljärt utvecklingsarbete rörande bl. a. läroplaner normalt tar relativt lång tid att ta fram nya specialkurser. Arbetsmarknadsläget kräver emellertid extraordinära åtgärder som kan ge effekt mycket snabbt. Utskottet instämmer med föredragande stats-

rådet i att SÖ bör få ett särskilt uppdrag att i samverkan med läns skolnämnder, kommuner och näringslivsföreträdare verka för att högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar med den inriktning som har redovisats i propositionen snarast kommer till stånd. Utskottet har i det föregående redovisat att regeringen i propositionen begär bemyndigande av riksdagen att medge omfördelningar av resurser från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning i den mån gymnasieskolan inte kan fylla kvoten om 2000 platser och den kommunala vuxenutbildningen har kapacitet som kan utnyttjas. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet förslaget i motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del och föreslår att riksdagen bifaller regeringens förslag om en utökning av ramarna för gymnasieskolan med 2000 årselevplatser.

När det gäller användningen av stimulansbidraget vill utskottet erinra om sitt ställningstagande i frågan senast i sitt betänkande UbU 1982/83: 21 och riksdagens beslut i anledning därav (rskr 1982/83: 311). Då utskottet inte har funnit skäl att ändra sin uppfattning, biträder utskottet vad föredragande statsrådet har förordat i proposition 1982/83: 150 och avstyrker därmed motion 1982/83: 2424 yrkande 2.

Utskottet föreslår att riksdagen även i övrigt godkänner vad som i proposition 1982/83: 150 har förordats om högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

I motion 1982/83: 2432 anförs att lärlingsutbildningen med ytterligare statlig stimulans skulle kunna utvidgas och utgöra ett viktigt komplement till annan yrkesutbildning. Motionärerna menar att lärlingsutbildning bör ges ett stöd i form av lönebidrag (yrkande 17). I samma motion framförs vidare uppfattningen att allt flera avancerade yrkesutbildningar bör förläggas till företag där utrustningen är modern. Motionärerna begär att riksdagen ger regeringen i uppdrag att inleda diskussioner med företrädare för arbetsgivare och fackliga organisationer i syfte att på sikt få till stånd ett djupare samarbete i fråga om yrkesutbildning (yrkande 20).

Riksdagen har tidigare innevarande riksmöte på förslag av utskottet avslagit motionsyrkanden om lönebidragssystem för lärlingsutbildningen (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311). Utskottet hänvisar till den avslagsmotivering som utskottet vid behandlingen av frågan då anförde och avstyrker därmed motion 1982/83: 2432 yrkande 17.

Med anledning av yrkande 20 i motion 1982/83: 2432 rörande överläggningar mellan regeringen och arbetsgivar- och löntagarorganisationer om djupare samarbete om yrkesutbildningen vill utskottet anföra följande.

Enligt instruktionen för den statliga skoladministrationen åligger det SÖ att fortlöpande samarbeta med myndigheter, organisationer och andra i syfte att bl. a. anpassa utbildningen till samhällets behov och till olika grenar av yrkeslivet. Vidare finns det hos SÖ ett centralt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv, vari bl. a. ingår företrädare för

Svenska arbetsgivareföreningen och de centrala löntagarorganisationerna. Dessutom ingår som ett led i SÖ:s reguljära läroplansarbete m. m. samarbete med yrkesnämnder som representerar näringslivets olika branscher. Utskottet finner inte skäl att i förevarande sammanhang föreslå ett uttalande av riksdagen i enlighet med vad som begärs i motion 1982/83: 2432, varför yrkande 20 i motionen avstyrks.

Sysselsättningsproblemen för ungdomar i 18–19-årsåldern löses enligt motion 1982/83: 2429 inte med de slag av påbyggnadsutbildningar som förordas i proposition 1982/83: 150. De föreslagna åtgärderna är enligt motionärerna av alltför kortsiktig natur. Motionärerna hemställer om att riksdagen av regeringen begär förslag om att tvååriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan förlängs till tre år (yrkande 1).

Utskottet erinrar om att de av regeringen föreslagna åtgärderna går ut på att söka åstadkomma effekt mycket snabbt. Utskottet vill i likhet med föredragande statsrådet inte utesluta att de kurser som organiseras för de nu aktuella speciella ändamålen kan visa sig svara mot också mera varaktiga utbildningsbehov. I sammanhanget vill utskottet även erinra om det beredningsarbete som enligt vad utskottet har erfarit pågår inom regeringskansliet med anledning av gymnasieutredningens principbetänkande En reformerad gymnasieskola (SOU 1981: 96). Riksdagen bör med hänvisning till det anförda avslå motion 1982/83: 2429 yrkande 1.

Som utskottet tidigare har redovisat beräknar regeringen medel för den föreslagna utökningen av ramarna för gymnasieskolan om sammanlagt 41 milj. kr., varav 32 milj. kr. har beräknats under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor och 9 milj. kr. under anslaget Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.

I motion 1982/83: 2432 förordas en halvering av den föreslagna utökningen av ramarna. Mot bakgrund härav beräknar motionärerna ett medelsbehov av sammanlagt 20,5 milj. kr. (yrkande 19 i denna del). I motion 1982/83: 2433 tillstyrks de föreslagna åtgärderna inom gymnasieskolan. Däremot avvisas regeringens förslag att nu anvisa medel för ändamålet under de berörda anslagen (yrkande 1 i denna del). Med hänvisning till att åtgärderna bör medföra minskad belastning på anslagen till beredskapsarbeten för ungdom anser motionärerna att regeringen bör bemyndigas att för budgetåret 1983/84 utnyttja finansfullmakten för att täcka de extra kostnader som uppkommer för driften av gymnasieskolor till följd av de nu aktuella åtgärderna (yrkande 2).

I det föregående har utskottet tillstyrkt de av regeringen föreslagna åtgärderna inom gymnasieskolan. Mot bakgrund härav föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del.

Enligt utskottets uppfattning bör finansfullmakten inte tas i anspråk för kostnader som hänför sig till en utökning av gymnasieskolans reguljära verksamhet, även om utökningen bl. a. beror på en svår arbetsmarknadssi-

tuation för många ungdomar. Utskottet hänvisar till de principer för finansfullmaktens utnyttjande för budgetåret 1983/84, som anges i proposition 1982/83: 150 bilaga 1 (s. 89–91) och som finansutskottet anslutit sig till (FiU 1982/83: 50). Utskottet anser att riksdagen inte bör ge regeringen det i motion 1982/83: 2433 begärda bemyndigandet. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionens yrkande 1 i denna del och yrkande 2 och föreslår att riksdagen till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1983/84 anvisar ytterligare förslagsanslag av 32 milj. kr. Vidare bör riksdagen till Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. för budgetåret 1983/84 anvisa ytterligare förslagsanslag av 9 milj. kr.

Utskottet har inget att erinra mot att riksdagen bemyndigar regeringen att vid behov göra omfördelningar av resurser från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning i enlighet med vad som har förordats i propositionen.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger till handlingarna vad som i propositionen har anmälts om bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.

Enligt motion 1982/83: 2432 (yrkande 18) bör åtgärder för att lösa problemen med de stora ungdomskullarna och ungdomsarbetslösheten vidtas även inom högskolan. Motionärerna hävdar att antalet platser inom den grundläggande högskoleutbildningen är 2 380 färre nästa budgetår jämfört med innevarande budgetår. De anser det vara ett slöseri med resurserna att inte den, enligt dem, omedelbart tillgängliga kapaciteten inom högskolan utnyttjas. De föreslår därför att riksdagen skall anvisa 11,9 milj. kr. att användas till finansiering av 2 380 nybörjarplatser inom högskolan. Av de i proposition 1982/83: 150 föreslagna medlen till åtgärder inom gymnasieskolan bör enligt motionen 20,5 milj. kr. i stället användas för ytterligare 1 000 nybörjarplatser inom högskolan. Riksdagen bör således anvisa sammanlagt 32,4 milj. kr. till totalt 3 380 platser.

Utskottet erinrar om att UHÄ lagt fram en plan för hur den ökade efterfrågan på grundläggande högskoleutbildning skall mötas under en tioårsperiod genom en utbyggnad med sammanlagt 23 000 extra nybörjarplatser. I årets budgetproposition har chefen för utbildningsdepartementet anfört att denna plan skall följas. Nettoökningen budgetåret 1983/84 anges till ca 700 nybörjarplatser (prop. 1982/83: 100, bil. 10, s. 380–381). En del av anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser avser grundläggande högskoleutbildning. I årets budgetproposition föreslås en minskning av detta anslag med 7 milj. kr., motsvarande 824 årsstudieplatser på enstaka kurser. Detta sker mot bakgrund av att den rätt till förtur vid antagningen som studerande enligt 1969 års studieordning har upphört med utgången av kalenderåret 1983. Denna minskning har utskottet tillstyrkt i sitt betänkande Ubu 1982/83: 29. Utskottet erinrar också om att riksdagen den 27 april i år med hänvisning till det statsfinansiella läget avslagit ett motionsyrkande om att anvisa 2,5 milj. kr. för ca 500 nybörjarplatser inom

grundläggande högskoleutbildning utöver förslagen i budgetpropositionen (UbU 1982/83: 23, s. 11).

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen även avslår det nu aktuella yrkandet i motion 1982/83: 2432 om att öka antalet nybörjarplatser i högskolan med 2 380, vilket beräknas medföra en kostnad av 11,9 milj. kr.

Utskottet har i det föregående i detta betänkande avstyrkt yrkande 19 i motion 1982/83: 2432 om att minska de i proposition 1982/83: 150 föreslagna medlen till åtgärder inom gymnasieskolan med 20,5 milj. kr. I enlighet härmed avstyrker utskottet motion 1982/83: 2432 även i vad avser yrkandet om 20,5 milj. kr. till ytterligare 1 000 platser inom grundläggande högskoleutbildning. Utskottet avstyrker således den i motionen begärda medelsanvisningen om $(11,9 + 20,5 =) 32,4$ milj. kr. för 3 380 platser.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen – utöver tidigare beviljade medel (UbU 1982/83: 18, rskr 1982/83: 197) – till *Länsskolnämnderna* med bifall till proposition 1982/83: 150 och med avslag på motionerna 1982/83: 2424 yrkande 1, 1982/83: 2432 yrkandena 14 och 15 samt 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande utvärdering av ungdomsplatsernas utbildningsinslag avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 16,
3. att riksdagen beträffande utökning av ramarna för gymnasieskolan med avslag på motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del godkänner proposition 1982/83: 150,
4. att riksdagen beträffande användningen av stimulansbidraget med avslag på motion 1982/83: 2424 yrkande 2 godkänner proposition 1982/83: 150,
5. att riksdagen i övrigt godkänner vad som i proposition 1982/83: 150 har förordats om högre specialkurser och andra påbyggnadsutbildningar inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning,
6. att riksdagen beträffande lönebidragssystem för lärlingsutbildning avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 17,
7. att riksdagen beträffande visst samarbete om yrkesutbildningen avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 20,
8. att riksdagen beträffande förlängning av yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan avslår motion 1982/83: 2429 yrkande 1,
9. att riksdagen – utöver tidigare beviljade medel (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311) – till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* med avslag på motionerna 1982/83: 2432 yrkande 19 och 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, samtliga yrkanden i denna del, och med bifall till proposition 1982/83: 150 för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 32 000 000 kr.,

10. att riksdagen – utöver tidigare beviljade medel (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311) – till *Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m.m.* med avslag på motionerna 1982/83: 2432 yrkande 19 och 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, samtliga yrkanden i denna del, och med bifall till proposition 1982/83: 150 för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 9 000 000 kr.,
11. att riksdagen bemyndigar regeringen att vid behov göra omfördelningar av resurser från gymnasieskolan till kommunal vuxenutbildning i enlighet med vad som har förordats i proposition 1982/83: 150,
12. att riksdagen lägger till handlingarna vad som i proposition 1982/83: 150 har anmälts om bidrag till kommunal vuxenutbildning m.m.,
13. att riksdagen beträffande extra nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 18 i denna del,
14. att riksdagen beträffande medel till 3 380 nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning avslår motion 1982/83: 2432 yrkande 18 i denna del.

Stockholm den 26 maj 1983

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelson (vpk), Larz Johansson (c), Barbro Nilsson i Örnsköldsvik (s) och Kenth Skårvik (fp).

Reservationer

1. Åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar (mom. 1–2)

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Larz Johansson (c) och Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar ”Som framgår” och slutar ”denna del” bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av regeringens förslag och de motionsyrkanden som har väckts med anledning därav anföra följande.

Enligt utskottets uppfattning kommer det till hösten att uppstå betydande svårigheter för kommunerna att klara av sina uppgifter inom ramen för

deras uppföljningsansvar till följd av riksdagens nyligen fattade beslut om att statsbidrag för verksamheten med yrkesintroduktion inte skall utgå efter den 1 juli 1983. Varken i budgetpropositionen 1983 eller i nu föreliggande proposition 1982/83: 150 har regeringen övertygande kunnat visa att tillgången på ungdomsplatser under nästa år kommer att vara av den omfattning som har beräknats i budgetpropositionen. Därmed finns inte förutsättningarna för att lägga upp ett tvåårigt program för varje individ enligt förslaget i budgetpropositionen. Utskottet menar att villkoret för ett lyckosamt uppföljningsarbete av kommunerna är att den framgångsrika verksamheten med yrkesintroduktionen får fortsätta enligt hittillsvarande villkor.

Utskottet noterar att yrkesintroduktionen både i fråga om omfattning och betydelse har överträffat varje prognos. Skälet härtill är att yrkesintroduktionen erbjuder praktiska, anpassningsbara och väl fungerande möjligheter för kommunerna att erbjuda ungdom utbildning eller att öppna vägar till anställning. Det hittillsvarande systemet med yrkesintroduktion om högst 40 veckor under det år eleven fyller 16 år innebär att ungdomarna inte behöver ställas inför situationen att välja mellan en erbjuden plats i gymnasieskolan eller anställning på ungdomsplats med lön. Hittills gjorda erfarenheter visar nämligen att det är mycket svårt att få ungdom som har erhållit lön under viss period att inse att det är en god investering att skaffa sig utbildning fastän man då inte erhåller lön.

Som ett komplement till yrkesintroduktionen bör kommunerna kunna erbjuda ungdomsplats för ungdomar som blir 17 år det år då anställning sker och som varken befinner sig i reguljär utbildning eller har fast anställning.

Utskottet menar att de av utskottet nu förordade riktlinjerna för uppföljningsverksamheten ligger mest i linje med det övergripande målet för uppföljningsåtgärderna, nämligen att bereda alla ungdomar plats i gymnasieskolan.

Anskaffningen av platser för yrkesintroduktion och ungdomsplatser kräver god kännedom om det lokala näringslivet och ett väl upparbetat personligt kontaktnät. Arbetet sköts bäst lokalt i kommunerna av den personal som redan är engagerad i det kommunala uppföljningsarbetet. Utskottet kan i likhet med motionärerna inte inse att tillfälligt anställd personal vid länskolnämnderna förbättrar förutsättningarna att anskaffa de platser i näringslivet som behövs. Det finns som utskottet ser det inget skäl för riksdagen att utöver tidigare beviljade medel till Länskolnämnderna anvisa de av regeringen begärda 1 milj. kr. för det i propositionen angivna ändamålet. Utskottet föreslår i stället – med hänvisning till det anförda – att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83: 2424 yrkande 1, 1982/83: 2432 yrkandena 14 och 15 samt 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del och med avslag på proposition 1982/83: 150 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om fortsatt verksamhet med yrkesintroduktion och ungdomsplatser.

Utskottet vill samtidigt framhålla att också andra åtgärder måste tillgripas för att underlätta ungdomens inträde på arbetsmarknaden. Lärlingsutbildning är härvidlag av särskild betydelse.

Dagens lärlingsutbildning inriktas mot en relativt begränsad del av arbetsmarknaden samt utnyttjas i alltför liten omfattning. Enligt utskottets uppfattning skulle en utbyggd lärlingsutbildning kunna väsentligt underlätta ungdomens möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Utskottet anser det därför angeläget att lärlingsutbildning – bedriven i samverkan mellan gymnasieskola och företag och omfattande såväl praktiska som teoretiska utbildningsmoment – stimuleras samt att den successivt byggs ut till att omfatta allt fler ungdomar i gymnasieskolåldern.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Vid behandlingen" och på s. 4 slutar "yrkande 16 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet har inget att erinra mot att utbildningsinslag i fastare former än hittills knyts till yrkesintroduktion och ungdomsplatser. Det är emellertid angeläget att utbildningsinslagen ges stadga och hög kvalitet. Mot bakgrund av riksdagens beslut tidigare under innevarande riksmöte om utbildningsinslagen såväl i vad avser innehållet i utbildningsinslagen som de resurser som anvisades för dessa är det angeläget att särskilt följa och utvärdera den delen av uppföljningsverksamheten. Regeringen bör uppdraga åt SÖ att senast den 15 september 1984 redovisa det första årets erfarenheter av utbildningsinslagen. Riksdagen bör med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 16 som sin mening ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 och 2 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande fortsatt verksamhet med yrkesintroduktion och ungdomsplatser med bifall till motionerna 1982/83: 2424 yrkande 1, 1982/83: 2432 yrkandena 14 och 15 samt 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del och med avslag på proposition 1982/83: 150 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
2. att riksdagen beträffande utvärdering av ungdomsplatsernas utbildningsinslag med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

2. Utökade ramar för gymnasieskolan (mom. 3)

Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet är" och på s. 5 slutar "2 000 årselevplatser" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner i likhet med motionärerna att det är mycket osäkert att den i propositionen föreslagna utökningen av gymnasieskolans ramar kommer att utnyttjas. Det är enligt utskottets uppfattning realistiskt att räkna

med praktiska svårigheter när det gäller att snabbt åstadkomma gedigna påbyggnadsutbildningar av den omfattning som föredragande statsrådet avser. Det får inte finnas utrymme för alltför hastigt hopkomna lösningar eller improvisationer, om de planerade utbildningarna i kvalitetshänseende skall kunna jämföras med gymnasieskolans övriga reguljära utbildningar. Utskottet ansluter sig till motionärernas uppfattning att sysselsättningskapande åtgärder på utbildningens område även bör avse högskolan. Utskottet behandlar längre fram den del av motionen som avser högskoleområdet. I nu förevarande sammanhang tillstyrker utskottet förslaget i motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del att utökningen av gymnasieskolans ramar begränsas till 1 000 årselevplatser. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande utökning av ramarna för gymnasieskolan med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del och med anledning av proposition 1982/83: 150 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

3. Användningen av stimulansbidraget (mom. 4)

Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m), Larz Johansson (c) och Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "När det" och slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet utgår från att kommunerna – i syfte att öka den totala utbildningskapaciteten – i stor utsträckning anordnar de nu aktuella påbyggnadsutbildningarna i form av inbyggd utbildning eller såsom lärlingsutbildning. För att minska kostnaderna för de företagare som erbjuder utbildningsplatser såväl för inbyggd utbildning som för lärlingsutbildning bör stimulansbidraget kunna utgå för båda dessa former av utbildningar. I övrigt bör de hittillsvarande reglerna för nytillkommande platser m. m. gälla. Riksdagen bör med bifall till motion 1982/83: 2424 yrkande 2 som sin mening ge regeringen det anförda till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande användningen av stimulansbidraget med bifall till motion 1982/83: 2424 yrkande 2 och med anledning av proposition 1982/83: 150 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

4. Lönebidragssystem för lärlingsutbildning (mom. 6)

Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Riksdagen har" och slutar "yrkande 17" bort ha följande lydelse:

SÖ har i uppdrag att senast den 1 september 1983 lämna en samlad utvärdering av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Enligt utskottets uppfattning bör utvärderingen inte hindra att åtgärder vidtas för att undanröja de svårigheter som föreligger för att lärlingsutbildningen skall få större omfattning. Utskottet utgår från att gymnasial lärlingsutbildning kommer att finnas även efter den 1 juli 1984, till vilken tidpunkt den nuvarande försöksverksamheten enligt riksdagens beslut (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311) kommer att pågå. En väg att stimulera småföretagare att anställa lärlingar är att införa en form av lönebidragssystem enligt förslaget i motion 1982/83: 2432 yrkande 17. Riksdagen bör med bifall till motionsyrkandet som sin mening ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande lönebidragssystem för lärlingsutbildning med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 17 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

5. Visst samarbete i fråga om den gymnasiala yrkesutbildningen (mom. 7)

Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m) och Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Enligt instruktionen" och på s. 6 slutar "motionen avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet är ense med motionärerna om att alltmer av den avancerade yrkesutbildningen bör förläggas till företag mot bakgrund av de svårigheter, bl. a. i form av höga kostnader, som kan uppstå för kommunerna, när det gäller att i skolinstitutioner tillhandahålla modern utrustning. Vid en arbetsplatsförlagd utbildning når man fördelar inte bara genom att eleverna får lära sig hantera modern utrustning. Skola och näringsliv får dessutom ett gemensamt ansvar och intresse för yrkesutbildningen och ungdomarna får en värdefull direktkontakt med arbetslivet. Vidare kan samhällets kostnader för utbildningen minskas.

Enligt instruktionen för den statliga skoladministrationen åligger det SÖ att fortlöpande samarbeta med myndigheter, organisationer och andra i syfte att bl. a. anpassa utbildningen till samhällets behov och till olika grenar av yrkeslivet. Vidare finns det hos SÖ ett centralt planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv, vari bl. a. ingår företrädare för Svenska arbetsgivareföreningen och de centrala löntagarorganisationerna.

Utskottet betraktar de frågor om yrkesutbildningen som har aktualise-

rats i motion 1982/83: 2432 som mycket angelägna. Enligt utskottets uppfattning bör därför – utöver det samarbete som reguljärt förekommer mellan SÖ och näringslivets organisationer – regeringen ta upp diskussioner med både arbetsgivare och fackliga organisationer i syfte att på sikt få till stånd ett djupare samarbete i fråga om yrkesutbildningen. Riksdagen bör med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 20 som sin mening ge regeringen detta till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. att riksdagen beträffande visst samarbete om yrkesutbildningen med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 20 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

6. Förlängning av tvååriga yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan (mom. 8)

Björn Samuelson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "yrkande 1" bort ha följande lydelse:

De förslag till åtgärder som regeringen föreslår i proposition 1982/83: 150 är alla av kortsiktig natur. Utskottet delar motionärernas uppfattning att den nuvarande situationen på arbetsmarknaden med stor ungdomsarbetslöshet inte är enbart orsakad av viss konjunktur utan har även – och det främst – strukturella orsaker. I syfte att på längre sikt förbättra situationen för 18–19-åringar anser utskottet att regeringen bör överväga en förlängning till tre år av tvååriga yrkesinriktade linjer. En sådan förändring skulle bl.a. medge ökat utrymme för undervisning i s.k. allmänna ämnen för elever på de ifrågavarande yrkesförberedande studievägarna. Riksdagen bör med bifall till motion 1982/83: 2429 yrkande 1 som sin mening ge detta till känna för regeringen.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande förlängning av yrkesinriktade linjer i gymnasieskolan med bifall till motion 1982/83: 2429 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

7. Anslagsberäkningen (mom. 9 och 10)

Under förutsättning av bifall till reservation 2

Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "I det" och på s. 7 slutar "9 milj. kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående anslutit sig till förslaget i motion 1982/83: 2432 om en halvering av den av regeringen föreslagna ökningen av gymnasieskolans ramar.

Enligt utskottets uppfattning bör finansfullmakten inte tas i anspråk för kostnader som hänför sig till en utökning av gymnasieskolans reguljära verksamhet, även om utökningen bl. a. beror på en svår arbetsmarknadssituation för många ungdomar. Utskottet hänvisar till de principer för finansfullmaktens utnyttjande för budgetåret 1983/84 som anges i proposition 1982/83: 150 bilaga 1 (s. 89–91) och som finansutskottet anslutit sig till (FiU 1982/83: 50). Utskottet anser att riksdagen inte bör ge regeringen det i motion 1982/83: 2433 begärda bemyndigandet. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del, med anledning av proposition 1982/83: 150 samt med avslag på motion 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del och yrkande 2 till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1983/84 anvisar ytterligare förslagsanslag av 16 milj. kr. Vidare bör riksdagen till Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. för budgetåret 1983/84 anvisa ytterligare förslagsanslag av 4,5 milj. kr.

dels att utskottets hemställan under 9 och 10 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen – utöver tidigare beviljade medel (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311) – till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del, med anledning av proposition 1982/83: 150 och med avslag på motion 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, båda i denna del, för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 16 000 000 kr.,
10. att riksdagen – utöver tidigare beviljade medel (UbU 1982/83: 21, rskr 1982/83: 311) – till *Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m.* med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del, med anledning av proposition 1982/83: 150 och med avslag på motion 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, båda i denna del, för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 4 500 000 kr.,

8. Anslagsberäkningen (mom. 9 och 10)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar ”I det” och på s. 7 slutar ”9 milj. kr.” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att kostnaderna för de av regeringen föreslagna sysselsättningsskapande åtgärderna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde såvitt de avser anslagen till Bidrag till driften av gymnasieskolor och Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. bör bestridas genom ianspråktagande av finansfullmakten. En sådan användning av finansfullmakten kan enligt utskottets mening accepteras, eftersom de aktuella åtgärderna uttryckligen

motiveras med dagens extraordinära arbetsmarknadssituation. De i kompletteringspropositionen angivna åtgärderna är att anse som en ersättning för sådana insatser som finansfullmakten direkt är avsedd för. Utskottet föreslår därför att riksdagen för budgetåret 1983/84 ger regeringen bemyndigande härom i enlighet med vad som har förordats i motion 1982/83: 2433. Riksdagen bör därjämte dels avslå proposition 1982/83: 150 i den del den avser medelsberäkning under de nämnda anslagen samt motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del, dels bifalla motion 1982/83: 2433 yrkande 1 i denna del och yrkande 2.

dels att utskottets hemställan under 9 och 10 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen beträffande Bidrag till driften av gymnasieskolor med bifall till motion 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, båda i denna del, och med avslag på proposition 1982/83: 150 och motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om utnyttjande av finansfullmakten,
10. att riksdagen beträffande Bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan m. m. med bifall till motion 1982/83: 2433 yrkandena 1 och 2, båda i denna del, och med avslag på proposition 1982/83: 150 och motion 1982/83: 2432 yrkande 19 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om utnyttjande av finansfullmakten.

9. Extra nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning (mom. 13)

Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet erinrar" och på s. 8 slutar "milj. kr." bort ha följande lydelse:

Med tanke på de stora ungdomskullar som nu söker sig till högre utbildning kan utskottet inte acceptera att antalet nybörjarplatser inom högskolan nästa budgetår blir lägre än innevarande budgetår. I samband med svar på frågor den 22 mars 1983 (RD 1982/83: 104) har det framkommit att antalet nybörjarplatser nästa budgetår kommer att bli totalt 2 380 färre än innevarande budgetår. Utskottet anser mot denna bakgrund att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 18 i denna del bör anvisa 11,9 milj. kr. att disponeras av UHÄ till 2 380 extra nybörjarplatser inom högskolan nästa budgetår. Till medelsanvisningen återkommer utskottet i det följande.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. att riksdagen beträffande extra nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning med bifall till motion 1982/83: 2432 yrkande 18 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Medel till extra nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning (mom. 14)

Under förutsättning av bifall till reservationerna 2 och 9

Kenth Skårvik (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet har" och slutar "3 380 platser" bort ha följande lydelse:

Utskottet, som således instämmer med vad som anförs i motion 1982/83:2432 om att högskolans resurser måste användas för att bekämpa ungdomsarbetslösheten och ge de stora ungdomskullarna bättre möjligheter till högskolestudier, tillstyrker att 20,5 milj. kr. av de medel, som i proposition 1982/83: 150 föreslås användas för åtgärder i gymnasieskolan, i stället anvisas till åtgärder i högskolan. Vidare bör riksdagen i enlighet med vad som anförs i reservation 9 anvisa ytterligare 11,9 milj. kr. Sammanlagt bör således 32,4 milj. kr. anvisas att användas av UHÄ till 3 380 nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2432 yrkande 18 i denna del till *Extra nybörjarplatser inom grundläggande högskoleutbildning* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 32 400 000 kr.

Särskilt yttrande

Åtgärder för att stimulera lärlingsutbildningen (mom. 6)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anför:

Vi finner det angeläget att i detta sammanhang erinra om det förslag till nytt system med lärlingsutbildning som lagts fram i motion 1982/83: 343. Detta system, vilket borde kunna träda i kraft den 1 januari 1984, skulle på ett avgörande sätt förbättra sysselsättningsläget för ungdom. Syftet med de stimulansåtgärder i form av ett lönebidragssystem för lärlingar som föreslås i motion 1982/83: 2432 yrkande 17 skulle tillgodoses inom ramen för det av moderata samlingspartiet föreslagna systemet med lärlingsutbildning.

